

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 4,- per jaar, buitenland f 4,60 per jaar.
Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,- per jaar. Losse nummers f 0,25.
Contrib. Luisterkr. f 1,-. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,- te voldoen.

PADVINDERS EN BETWETERS

De gedachte van de humanisten dat het gedrag van de mens geleid wordt door eeuwige normen, is eigenlijk onzin. Er zijn geen eeuwige normen. Wat vroeger geoorloofd was, wordt nu afgekeurd. Men denke maar eens aan de slavernij; dat vond men vroeger iets heel gewoons. Zij werd zelfs verdedigd met een beroep op Gods wil; tegenwoordig zou geen Christen dat meer voor zijn rekening durven nemen. En omgekeerd vindt men bijvoorbeeld in de huidige wereld niets immoreels in de economische concurrentie en het streven naar de grootst mogelijke winst; maar dat is nu iets, wat men in de middeleeuwen voor hoogst afkeurenswaardig hield. Hetzelfde geldt voor de verschillen in cultuur: Wij menen dat onze bejaarden recht hebben op een onbezorgde oude dag, maar sommige primitieve volkeren brengen ze om het leven, zodra ze niet meer in hun eigen onderhoud kunnen voorzien.

Wat blijft er op die manier over van eeuwige normen? Niets immers. Zedelijke normen hangen af van de omstandigheden van tijd en plaats en de gedachte van een onveranderlijke moraal is een waanidee. Wie meent daarop een levensovertuiging te kunnen baseren, bouwt op drijfzand.

Daar kunnen de humanisten het dan wel weer mee doen en ieder verstandig mens is ontheven van de verplichting om zich verder rekenschap te geven van de vraag of hij de humanistische beweging zou moeten steunen met persoonlijke toewijding en financiële bijdragen.

De zaak schijnt afgedaan. Schijnt afgedaan, inderdaad, want meer dan een zeer oppervlakkige schijn is het niet. Om de doodeenvoudige reden dat humanisten niet menen dat men van eeuwige normen kan uitgaan en dus ook niet dat men er een levensovertuiging op baseren kan. Integendeel, humanisten hebben altijd in de voorste gelederen gestaan om te laten zien dat allerlei conventionele en schijnbaar onaantastbare normen niet houdbaar waren. Zij zullen de eersten

zijn om de relativiteit van alle normen te erkennen, en iedere bestrijding van het humanisme waarvan de eeuwige-normenleer het mikpunt uitmaakt, is in feite niets anders dan een doelloze slag in de lucht; alleen bruikbaar als voorwendsel om zich aan zijn verantwoordelijkheden ten aanzien van de humanistische beweging te onttrekken.

Nu vraagt ieder zich natuurlijk af, waar zo'n misverstand dan vandaan komt? Want ieder misverstand heeft wel iets te maken met de opvatting die misverstaan wordt. Dus kan men vragen: Welke humanistische gedachte bedoelt men dan toch, als men zich keert tegen de eeuwige normenleer? Dat is nu de gedachte, dat de mens in zijn levensbeslissingen niet willekeurig te werk gaat, maar zich leiden laat door een soort richtingsinstinct, een normgevoel, een waardebesef. Dat is dus niet een besef van eeuwige waarden of normen, maar het besef dat de mens niet nalaten kan positieve of negatieve waarde aan de dingen toe te kennen, en dat hij door dat te doen iets van het eigenlijke menszijn verwerkelijkt. Doordat de mens aan sommige dingen de waarde mooi, goed of waar toekent, of ook eenvoudig doordat hij sommige dingen de moeite waard acht, worden ze aanknopingspunten in de ontplooiing van zijn leven. En dit vermogen nu is voor de humanist uitgangspunt van zijn mensbeschouwing. Hij knoopt aan bij de ervaring dat de mensen elkaar hetzelfde vermogen toeschrijven en dat het gehanteerd wordt als een gemeenschappelijk richtingsbesef. Voorzover men in de menselijke sfeer al van iets eeuwigs spreken kan, zou men dit gemeenschappelijke richtingsinstinct het eeuwige menselijke moeten nemen. De humanist spreekt liever van het kenmerkend menselijke: belangrijk is niet de duurzaamheid, maar het karakteristieke.

Dit waardebesef nu, het besef dus dat menselijk bestaan betekent, dat de mens aan de dingen meer of minder waarde toekent, is een kernpunt van de humanistische

levensovertuiging. Anders loopt men het gevaar het kind met het badwater weg te gooien, zoals dat heet. De moderne opvattingen worden immers beheerst door het relativisme: de gedachte dat normen en waarden betrekkelijk zijn, d.w.z. afhankelijk van de omstandigheden. Accoord!

Maar dat wil niet zeggen, dat het er dus nu niets meer toe doet, wat men voor goed en waar houdt; dat is wel een soort modeopvatting die men links en rechts kan horen verkondigen, maar daartegen keert zich nu de humanistische overtuiging; in dit opzicht is het humanisme in de oppositie; hierin is het non-conformistisch. En dat is maar niet iets toevalligs, want wie de humanistische traditie door de eeuwen heen nagaat, zal zien dat hier steeds het hoofddaccent van het humanisme gelegen heeft: op de bestrijding dus van de gedachte dat goed en waar dingen zijn die er eigenlijk niets toe doen en dat de mens eigenlijk niets anders is dan een mislukt kuddedier.

Bij elke betrekkelijkheid wijst de werkelijkheid van het menszijn steeds weer in de richting van vrijheid in verbondenheid met de gemeenschap, in de richting van zelfontplooiing in eerbiediging van de ander. Dat zijn geen eeuwige normen maar richtende krachten, waaraan de normen en waarden zelf juist getoetst kunnen worden en waardoor ze mede voortdurend worden herzien en aangepast. Het besef van deze richtende krachten verschaft een innerlijk houvast in een chaotische werkelijkheid. Ze zijn een soort kompas in een verwarrend bestaan. Van het kompas kunnen we geen reisroute aflezen, maar het is onmisbaar bij het bepalen van de route, en bij de oriëntering onderweg. Zo is de humanistische overtuiging onmisbaar bij het bepalen van de levensweg. Zij geeft de richting aan voor het dagelijks leven van het gezin en voor de persoonlijke omgang met anderen, voor onze taak in de samenleving en voor onze verantwoordelijkheid als staatsburger. Zij plaatst onze concrete beslissingen in het geheel van eerbiediging en verantwoording van vrijheid en gerechtigheid, verbondenheid met mens en wereld. Daarom is het humanisme niet niets, niet alleen maar het neen zeggen tegen openbaringsgeloof en conventie, maar een positieve levensvisie, die eisen stelt en verantwoordelijkheden oplegt; niet in het abstracte, maar concreet, ten aanzien van huwelijk, opvoeding, sociaal gedrag en levenswijze.

De erkenning van eisen en verantwoordelijkheden betekent intussen ook dat men te-

kort kan schieten. Ook al is er geen sprake van eeuwige normen, toch stelt de mens zich steeds weer normen die aan tijd en omstandigheden beantwoorden. En dat brengt mee, dat hij bij herhaling ook tekort schiet; in kleine dingen, en ook in grote. Er is geen sprake van dat de humanist daar geen oordeel over zou hebben; dat het hem onverschillig zou zijn wat hij zelf en anderen doen en laten. Zijn zoeken naar waarheid is niet alleen van theoretisch karakter; het heeft net zozeer betrekking op de vragen van goed en kwaad. Hij vergt niet dat de mens zichzelf wegcijfert, maar wel dat hij zijn eigen belangen niet zwaarder laat wegen dan die van anderen. Zelfzucht veroordeelt hij en er is geen enkele reden om zulke oordelen te verdoezelen. De ervaring van schuld is iets dat in ieder mensenleven een reële rol speelt; en het heeft geen zin de ogen voor zulke realiteiten te sluiten. Maar de erkenning hiervan betekent ook dat het schuldbesef zijn plaats heeft in de humanistische levensvisie. Er is nu eenmaal niets humanistisch in ongeremde bevrediging van eigen verlangens of onbeheerste genotzucht ten koste van anderen. Echt schuldbesef kan een door en door humane factor zijn in de verhouding tussen de mensen.

Maar hier is sprake van echt schuldbesef, dat wil zeggen een gevoel van innerlijke pijn, dat uitgangspunt kan worden voor een zuivering van menselijke verhoudingen. Wat beslist niet bedoeld wordt, is het toegeven aan zelfkwalling en zelfverachting, die het vermogen tot goed maken van schade en leed ondermijnen en het herstel van bevrijdende menselijke verhoudingen belemmeren. De erkenning van verantwoordelijkheid en de mogelijkheid van schuld is in de humanistische overtuiging een motief, een beweegreden tot scheppend mens-zijn, vóórdat beslissingen genomen worden, maar allerm minst een factor tot vernietiging van de levensvreugde en verzwakking van de levensmoed achteraf. Het besef dat de mens bij voortduring tekort schiet tegenover de door hem zelf aan de orde gestelde normen, hoeft helemaal niet te leiden tot zelfverachting of verachting van anderen; het kan juist bijdragen tot het besef, dat met normen de mensen zich taken stellen, die ze nimmer geheel verwerkelyken kunnen, maar waarin ze niettemin de adeldom van het mens-zijn uitdrukken. Het gezamenlijk en afzonderlijk steeds weer te kort schieten is uitdrukking van het onuitroeibare pogen om het menselijk leven te humaniseren, echt menselijk te maken. Tekort en schuld maken de mens niet waardeloos, maar ze kunnen juist de weg openen tot nieuwe levens-

lezingen voor de radio

6 maart	VARA	9.45 uur	Dr. J. P. van Praag: Padvindere en betweters.
13 maart	VARA	9.45 uur	J. Bijleveld: Humanisme als levensovertuiging.
20 maart	VARA	9.45 uur	Prof. dr. G. Stuiveling: Uit humanistisch oogpunt.
27 maart	VARA	9.45 uur	Prof. J. P. Mazure: Een student over ingenieurs en religie.

aanvaarding en scheppende kracht. Zeker, er zijn afgronden van schuld en tekort, waarvan men zich in gelukkiger dagen geen voorstelling maken kan; maar het besef dat zij behoren bij het menszijn van een ieder, maakt dat de mens zich ook daarin met de medemens verbonden kan voelen. Dat maakt het hem mogelijk uit de afgrond weer omhoog te klauteren. En van de andere kant vergt mens zijn dat men de ander de hand toesteeft. Een oordeel over menselijke fouten sluit menselijke verbondenheid niet uit, omdat het niet zo is, dat de ene mens vanuit zijn voortreffelijkheid oordeelt over de ander, maar zo, dat ze gezamenlijk beseffen, wat ze bij alle gezamenlijk tekort schieten, aan hun mens zijn verplicht zijn. Méér dan we wel eens geneigd zijn aan te nemen wordt de schuld veroorzaakt door ondervonden liefdeloosheid; wat

ligt dan meer voor de hand dan dat we proberen de schuldige met wat liefde, of tenminste wat toewijding tegemoet te treden? Evenals door de straf wordt door deze toewijding iets van het verbroken evenwicht hersteld. En dat niet alleen, maar op die manier kunnen nieuwe krachten worden gewekt, die de schuldige in staat stellen zijn schuld goed te maken en zich weer open te stellen voor de medemens. De ervaring van de verbondenheid is de verlossing uit de schuld.

Humanisten zijn geen lieden die schoolmeesterij bedrijven met eeuwige normen, maar die met een open oog voor de ervaringen van het bestaan, moeizaam hun weg zoeken naar echt menselijk samen-leven. Het zijn geen bet-weters, maar padvindende.

Dr. J. P. VAN PRAAG

Humanistisch vakantie- en conferentieoord „De Ark”

a. Het Paaskamp

Van donderdag 14 april, 18.00 uur tot en met maandag 18 april (na diner) wordt het Paaskamp gehouden. Prijs volwassenen f 30,—. Kinderen f 20,—.

d. Bejaardenkampen

Van 21 mei t/m 28 mei en van 28 mei t/m 4 juni is de Ark gereserveerd voor de bejaarden. Prijs f 38,50 per week.

Aanvragen bij „De Ark”, Belvédèrelaan 14, Nunspeet. Tel. 03412—2404.

wilt u ruilen ?

De buitenwerkcommissie heeft het plan om woningruil in Nederland gedurende de vakantie te bevorderen.

Indien u in principe hier iets voor voelt, verzoeken wij u ons dit op te geven en ons de volgende gegevens te verstrekken.

A. Wat u te bieden heeft.

1. Grootte der woning met aantal slaapplekken.
2. Korte omschrijving der omgeving.
3. De periode.

B. Wat u wenst.

1. Aantal slaapplekken en grootte van de woning.
2. Welke omgeving.
3. Bijzondere wensen.

C. Naam, adres, woonplaats, beroep, telefoonnr.

Wij maken lijsten op, waarin bovengenoemde gegevens zijn verwerkt. Deze lijsten worden aan de deelnemers rondgezonden. Daarna kunt u zelf contact opnemen met de op meergenoemde lijsten voorkomende personen.

Gelijktijdig met uw aanmelding dient u f 2,50 voor administratiekosten over te schrijven op postrekening 304960 t.n.v. het Humanistisch Verbond met omschrijving „Woningruil”.

REINIGING

De trouwe lezer van deze achterpagina zal bemerkt hebben, dat wij het leven niet gemakkelijk opvatten. Mocht hij het onverhoopt nog niet gemerkt hebben dan ligt dat aan ons. Dan zijn wij er nog niet in geslaagd ons zieleleven in al zijn rijke schakeringen hier bloot te leggen. Hetgeen dan aan de andere kant ook wel zijn voordelen heeft, want als genoemd leven nu reeds geheel en al zichtbaar was uitgestald dan moest ik mijn medewerking beëindigen en dan kwam het Woord van de Week met een schone achterkant uit en dat is zonde van het papier.

Om alle misverstanden te vermijden of weg te nemen zij het hier dan dan nog eens met nadruk gezegd: Wij nemen het Leven ernstig op. Wij trachten ons rekenschap te geven van onze daden, de diepere zin van het gebeuren in alle levenskringen te doorgronden en een positieve houding aan te nemen ten opzichte van de medemens.

Dat is niet gering en we hebben er dan ook handenvol werk mee.

Ik geef u een voorbeeld:

Mijn echtgenote zal op zeker ogenblik tegen me zeggen: „Moet je nog een bordje soep?” Op zo'n schijnbaar eenvoudige vraag zal een bewust levend mens niet aanstonds ja of nee antwoorden. Ik zie er hierbij van af, dat het antwoord „nee” al vrij onbeschoft is.

Als diep en breed levend persoon zal ik mijn vrouw er op moeten wijzen, dat het woord moet hier onjuist is gekozen. Ik moet niets. Ben ik dan een huistiran, die nu en dan schreeuwt: „Ik mot nog soep”. Neen. Hoogstens zeg ik: „Hm, wat ruikt het hier geurig”, zoals men dat in de advertenties der soepfabrikanten aantreft.

Als ik de vraag in deze zin heb gecorrigeerd dien ik voor mezelf uit te maken of ik zal voortgaan met soepeten. Daarbij kunnen zich problemen van sociale, economische en hygiënische aard voordoen. Indien zij nog soep neemt, neem ik ook, voor de gezelligheid. Scheidt zij er uit dan ga ik niet alleen verder zitten slurpen.

Het is ook mogelijk, dat zij de vraag om formele redenen stelt en eigenlijk de rest voor morgen wil bewaren om dusdoende werk en geld te sparen. Het is tenslotte ook mogelijk, dat ik uit gezondheidsoverwegingen bedank om niet met een grote plas warm water in de maag door het leven te gaan.

Een nauwgezet afwegen van alle factoren brengt mij tenslotte tot een antwoord. Niet zelden is dan de soep koud geworden en heeft dit probleem, zoals zovele andere, zichzelf opgelost door het even te laten liggen.

Nu zou ik mij kunnen voorstellen, dat de geduldige lezer, die deze uiteenzetting tot hiertoe heeft gevolgd, zal denken: „Mijn hemel, wat een gemeier om een bord soep!” Misschien zouden mannelijke lezers in mijn plaats roepen: „Vooruit, schep op, wijf!”, en de lezeressen zullen wellicht zeggen: „Als ik zo'n man had, had ik de rommel al lang weggeborgen”.

Maar dan missen zij een tweede beginsel, waarop ons bestaan is gebouwd: de positieve instelling jegens mens en maatschappij.

Wij trachten niet alleen bewust te leven, bij soep zowel als bij griesmeelpudding, maar ook ruim en breed te zijn. Wij zoeken naar hetgeen ons bindt en niet naar wat scheidt. In het onderhavige geval bindt ons de vraag, of wij verder zullen gaan met het eten van soep.

In andere gevallen zullen wij een oordeel moeten geven over de apartheidspolitiek, de subsidiëring van het balletwezen, de droogmaking, respectievelijk afdamming van de Lauwerszee, de subsidiëring van middenstandswoningen, het al of niet behangen van de woonkamer en zo meer. Deze vraagstukken benaderen wij dus positief. Want, lezer, het is o zo gemakkelijk kwetsende woorden te spreken tegen voor- of tegenstanders. Laten wij toch het goede zoeken in elk mens. En nu wil ik even een ogenblikje uitrusten. Want deze nobele manier van leven is doodvermoeiend. En ontzettend vervelend, zoals trouwens de meeste goede dingen. Ik althans houd het maar een beperkte tijd uit en mijn echtgenote gelukkig ook.

Voorbeeld: Wij verwachten bezoek. Zetten alle stoelen voordelig neer. Leggen een paar goede boekwerken op een goed zichtbare plaats. Vegen hier en daar nog wat stof af en ontsteken de lampen, die ons interieur zodanig belichten, dat de bezoekers zo ja-loers mogelijk worden.

Dan gaat er een lamp kapot. Blijven wij dan mild en zeggen wij tot elkaar, dat het met één lamp minder ook wel kan? Neen! Dan roepen wij tegen elkaar, dat het weer een gemene streek van het noodlot is, dat die lamp nu juist vanavond de geest moet geven. Dat het de schuld van die knoeiers van Philips is, als wij de hele avond in het donker moeten zitten (terwijl er nog vier voordelig opgestelde lampen branden), dat zoiets ons maar alleen kan gebeuren. En de een zegt, dat de ander zeker weer aan die lamp heeft zitten knoeien en de andere zegt, dat de een al lang een nieuwe lamp had moeten kopen.

„Ik zou wel op de grond willen stampen van woede!” „Hoera, laten we stampen of ergens mee gaan gooien. Met de slagroomsoezen of zo!” Kortom wij vervallen in ongenueanceerde zinnen met uitroeptekens en tieren door, totdat de bel gaat en wij haastig onze glimlach voordoen om de bezoekers uit de jassen te helpen.

Gij kunt u niet voorstellen hoezeer mensen als wij, met een positieve instelling en een diepe en brede opvatting van het leven van zoiets opknappen. Terwijl wij stampen en gooien en elkaar en alle lampen en lampenmakers uitschelden, wordt onze ziel tot op de bodem gereinigd.

En als dan de visite gezeten is kunnen wij weer ongeremd de diepdenkers en de breedlevers uithangen.

O, het leven is zo mooi!

H. H.